

Position Paper - Friese taal en cultuur (ivm hernieuwde BFTK)

Door Maaïke Beckers (Pier21) en Mark Hospers (Explore the North)

“De Friese taal is een sociale kwestie, natuurlijk is het dat. Het is van groot belang dat zo’n taal bestaat. Niet voor Friesland, maar voor Nederland. Omdat het een onderdeel is van de gemeenschap. Van het Nederlandse volk. Die moet het kunnen verdragen, die moet het kunnen begrijpen, die moet het kunnen waarderen. “Begrijpt u?”

Abel Herzberg, uit de voorstelling Kneppelfreed (Pier21)

Wij zijn verheugd dat de BFTK 2019-2023 een vervolg krijgt en dat zowel Rijk als provincie de waarde van de Friese taal in al zijn uitingen ziet en benoemt. Tegelijkertijd zien we ook dat de Friese taal onder druk staat en wanneer onze taal verloren zou gaan, gaat ook onze cultuur en onze tradities verloren. Door het Fries in leven te houden, en dat is dus meer dan alleen instandhouden, stimuleren we niet alleen de diversiteit van de taal maar ook de diversiteit van kunst, ideologieën, kennis en unieke wereldbeelden.

Taal is een wezenlijk bestanddeel van onze identiteit en is de meest directe uitdrukking van onze cultuur. Dat betekent dat we de taal expliciet in leven moeten houden maar ook impliciet aan iedereen mee moeten geven, door middel van kunst en cultuur.

“Myn taal is foar my de ferbining mei myn mienskip, myn kultuer, myn famylje. It is myn ferbining mei myn foarâlden. It is as in ûnsichtbere trie fan myn hert it ferline yn nei de takomst ta. Ik draach it oeral mei my mei.”

Art Napoleon over zijn moedertaal (voormalig chieft van Sauteau First Nation, Canada)

“Het is zo’n mooie taal. Toen ik er echt mee ging werken en schrijven, raakte ik steeds enthousiaster. Het Fries danst.”

Fries werd – en wordt – thuis als voertaal gesproken. ‘Nederlands leerden wij als kinderen op school wel en van tv. Ik vind het nu ook mooi en heel waardevol om de cultuur, waar de taal onderdeel van is, aan onze zoons door te geven.’

Nynke Laverman in Noorderland

Wat is de rol van taal in je muziek? Gaat het meer om de klanken of om de betekenis van de woorden?

“Dat hangt van het nummer af. Om te beginnen, de mensen vinden het over het algemeen wel mooi dat ik in het Fries zing. Na afloop komen ze naar me toe om te vertellen dat ze er wel iets van hebben verstaan, of dat ze - net andersom - de Friese taal lastig vinden om te volgen.

Bij nummers die emotioneel dicht bij me staan, kan ik niet in het Engels zingen. Dat was zo toen mijn moeder overleed en ik het van me af wilde schrijven. Dat is niet te doen in het Engels.

De emotionele lading van Friese woorden zoals 'dea' en 'grêf' is groot voor me. Die woorden heb ik als kleine jongen gehoord in situaties dat er iemand was overleden. Het Nederlandse woord 'graf' heb ik misschien uit boekjes of van de televisie. Daar zit minder emotie bij voor me.”

Arnold de Boer van ZEA bij Omrop Fryslân

Leeuwarden - Fryslân Culturele Hoofdstad 2018, een enorme impuls

In 2018 was Leeuwarden – Fryslân de Culturele Hoofdstad van Europa. In de jaren die daaraan voorafgingen ontstonden vele nieuwe en jonge initiatieven die zich bezighouden met meertaligheid en er was een specifiek programma rondom meertaligheid genaamd Lân fan taal. Lân fan Taal krijgt nu een vervolg met Leeuwarden UNESCO City of Literature en een productiehuis met taal, literatuur en meertaligheid als basis (Explore the North). Naast Tryater is er nu een tweede professioneel Fries- en meertalig theatergezelschap, Pier21. En dat zijn slechts enkele voorbeelden van recente ontwikkelingen. Fryslân ontwikkelt zich steeds meer als centrum voor meertaligheid, dat past bij deze regio, bij de Friezen en bij het Fries. Een ontwikkeling die bovenregionaal van belang is.

Het Fries gaat met cultuur ook over (provincie)grenzen heen, een uitwisseling van minderheidstalen in theater tussen Pier21 met Teatri Stabl Furlan in Udine (Italië), projecten van Explore the North op nationale radio in Italië (Zea), muzikante en schrijfster Michelle Samba in Antwerpen en schrijfster Anne-Goaitske Breteler in Barcelona en het grote Europese uitwisselingsproject phōnē van o.a. Tryater. (Inter)nationaal werken is van groot belang, we kunnen kennis en kunde uitwisselen over het werken in en met minderheidstalen en meertaligheid en elkaar inspireren. Daarnaast is Friestalig werk en het huidige, bloeiende culturele veld in Fryslân an sich kwalitatief hoogstaand en interessant voor binnen- en buitenland. En daarmee een grote factor in de zichtbaarheid van de Friese taal.

Maken in de taal of vorm die je wilt

We kunnen niet genoeg benadrukken hoe belangrijk al deze voorbeelden en organisaties zijn, we creëren een infrastructuur voor het maken in de taal of vorm die je wilt. Dit moet geborgd en gekoesterd worden. Tegelijkertijd moeten we niet vergeten nieuwe en jonge makers ruimte te geven en te stimuleren het Fries te gebruiken in hun werk, wie worden de opvolgers van voormalige Dichter des Vaderlands Tsead Bruinja en zangeres Nynke Laverman?

Samenvattend willen wij de volgende aandachtspunten meegeven aan de Tweede Kamer voor een nieuwe Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer:

- Gebruik van het Fries in culturele producties moet blijvend gestimuleerd worden, zowel door provincie als door het Rijk.
- Houdt een culturele infrastructuur in stand met organisaties die zich dagelijks bezighouden met de Friese taal, maar vergeet ook niet dat de provincie en Friese gemeenten ook een overige infrastructuur op peil moet houden, want cultuurbeleid is niet hetzelfde als taalbeleid. Het komt nergens anders voor dat een provincie zowel een culturele infrastructuur als een rijkstaal moet stimuleren, wat voor beide kanten (cultuur en taal) aandacht en steun vraagt van het rijk.
- Het gebruik van de Friese taal mag landelijke financiering niet in de weg staan
- Erken het belang van de Friese taal voor Nederland, voor de diversiteit in ons land en geef de regio de aandacht die het verdient
- Maak het samen met ons aantrekkelijk om het Fries te gebruiken in culturele producties, gebruik jonge en nieuwe makers voor de zichtbaarheid van het Fries en ondersteun instellingen om talenten te ontwikkelen
- Help ons het Fries toegankelijk te houden en te maken, ook voor niet-Friestaligen (vertalingen voor theatervoorstellingen, meertalige websites, flyers en programma's). Twee- en meertalig kunnen werken kost nu eenmaal meer tijd en geld
- Kom tot meer met de regio afgestemde cultuurbudgetten vanuit het Rijk, zodat ook het Fries een plek kan krijgen in het landelijke cultuurbeleid

- Stimuleer Europese culturele uitwisseling over minderheidstalen

Als laatste kunnen we niet anders dan een waarschuwing afgeven, dat het Rijk een grotere verantwoordelijkheid moet nemen voor het Fries in het culturele leven. Want o.a. de stijgende kosten voor onze sector in het algemeen en (terechte) toenemende aandacht voor Fair Pay en inclusiviteit maakt dat extra investeringen in twee- of meertalige producties direct onder druk komen te staan. En dat zou een groot verlies voor Fryslân én Nederland betekenen.

“Wanneer de vogels op een goede dag zouden afspreken dat zij allen hetzelfde liedje zouden fluiten, zou de kraai dan gaan zingen als de nachtegaal? Integendeel, de nachtegaal zou krassen als de kraai. Zo ook is de menselijke eenheid niet nastrevenswaard als Gleichschaltung, maar alleen als harmonie tussen variëteiten, modulaties en nuances. Hoe meer variëteiten hoe schoner de wereld en hoe gelukkiger de mensen. Het is nonsens om te geloven dat het in een kamer donkerder wordt als er een extra lamp wordt opgestoken. Het wordt lichter. In deze zin moet men zeggen: de Friese cultuurlamp is welbegrepen niet voor Friesland van belang, maar voor Nederland.”

Abel Herzberg, uit de voorstelling Kneppelfreed (Pier21)